

WERKEN AAN EEN EERLIJKE TRANSITIE

FNV-visie op klimaatbeleid

APRIL 2024

Door de **klikbare inhoudsopgave** kom je direct op de pagina of het artikel van je keuze. Via de thuisknop keer je terug naar de inhoudsopgave.

Gebruik de -knop om terug te keren naar de pagina met de document link (de 'pagina van vertrek').

Je kan natuurlijk ook gebruik maken van de standaard interface van Adobe Reader.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	3
SAMENVATTING - DE KERN VAN ONZE KLIMAATVISIE	4
1. OP NAAR EEN WAARDIG BESTAAN OP EEN LEEFBARE AARDE	5
Waar we als FNV naartoe werken en hoe daar te komen: hoe ziet een duurzame en rechtvaardige samenleving eruit? En wat moet er gebeuren om dat eindbeeld te bereiken? Hoe verloopt zo'n transitie rechtvaardig?	
2. HOE KLIMAATBELEID ONS WERK EN INKOMEN RAAKT	8
De huidige stand van zaken: welk klimaatbeleid is er en wat komt er nog aan? En vooral: wat is het effect daarvan op werk en inkomen?	
3. VAKBONDWERK MAKEN VAN DE TRANSITIE	12
Onze prioriteiten de komende jaren en welke inzet daarbij hoort. Dus: hoe maken we vakbondswerk van klimaat? Wat doen we nu al en wat moet er anders en extra bij?	
KLIMAATJARGON	21

COLOFON

Datum: april 2024

Redactie: Kristel Lageweg, Suzanne Hooijmans

Lay-out: studiofnnv

Illustratie cover: Theo Smit /MPG / FNV Magazine

Order: 240237

VOORWOORD

De FNV knokt voor een waardig bestaan voor iedereen. Dat waardig bestaan is onmogelijk op een onleefbare aarde. De klimaatcrisis beteugelen is een gigantische opdracht, waardoor onze economie en samenleving in hoog tempo veranderen. Rechtvaardigheid moet centraal staan in al die veranderingen. Dat gebeurt niet vanzelf. We kunnen de besluiten over klimaat niet overlaten aan directiekamers en de politiek. Het gaat immers om ons brood - het zijn ónze banen en inkomens die worden geraakt. Daarom zeggen wij: geen eerlijke transitie zonder vakbondspolitiek!

We beginnen gelukkig niet vanaf nul. In 2018 stelde ons Ledenparlement voor het eerst een FNV-visie op klimaatbeleid vast. Sindsdien is er veel gebeurd, binnen én buiten de FNV. Denk aan het Kolenfonds of de inzet van onze leden bij Tata Steel voor een groenere koers van het staalbedrijf. Ook het klimaatbeleid vanuit Den Haag en Brussel stond niet stil.

Hoog tijd dus voor een update van onze kijk op klimaatbeleid. De kern is nog altijd hetzelfde: de noodzaak van een rechtvaardige transitie. Dat betekent dat wij opkomen voor goede groene banen, voor niemand achterlaten, een eerlijke kostenverdeling en voor zeggenschap van werkenden en burgers. Daarnaast pleiten we voor voldoende ambitie.

Voor deze update spraken we met allerlei verschillende FNV'ers tijdens bijeenkomsten door het hele land. We ontwikkelden ook een website waar je kunt checken of jouw bedrijf klaar is voor de toekomst. En we hielden een enquête onder leden. Daaruit blijkt dat een grote meerderheid verwacht dat wij ons actief inzetten voor wat betreft de impact van klimaatbeleid op werk en inkomen en op de kostenverdeling tussen werkenden en het bedrijfsleven. Dat is precies wat we in dit stuk uitwerken.

Met dit stuk zijn we er nog niet. We bepalen hierin onze uitgangspunten, maar dat is nog niet hetzelfde als een doorwrocht plan per sector of lokaal netwerk. Daarom zetten we daar de komende tijd graag de schouders onder, samen met actieve FNV'ers in onze vereniging en werkorganisatie. Waar mogelijk werken we samen met klimaatorganisaties, als zij tenminste het belang van een rechtvaardige transitie onderschrijven. Vooral gaan we uit van onze eigen vakbondskracht.

Want we weten één ding zeker: als wij ons niet bemoeien met klimaatbeleid van bedrijven en overheden, dan zal het onrechtvaardiger uitpakken voor onze leden. En dat laten we nooit gebeuren. We gaan ervoor!

Foto: Christiaan Krouwels

Bas van Weegberg
Lid dagelijks bestuur FNV

SAMENVATTING - DE KERN VAN ONZE KLIMAATVISIE

Zonder eindbeeld geen visie.

Daarom schetsen we in hoofdstuk 1 eerst waar we als FNV naartoe werken en hoe daar te komen:

- We streven naar een rechtvaardige én duurzame samenleving
- Dus ook de transitie daarnaartoe moet rechtvaardig verlopen
- Dat betekent: de belangen en zeggenschap van werknemers en burgers centraal in klimaatbeleid.

In hoofdstuk 2 analyseren we het huidige klimaatbeleid van de overheid en het effect op werk en inkomen. We zien:

- Klimaat- en duurzaamheidsbeleid scherpt steeds verder aan, want de urgentie neemt toe
- Dit heeft effect op alle sectoren: werk verandert, verdwijnt en verschijnt
- Werknemers worden nog onvoldoende betrokken bij klimaatplannen en het effect daarvan op hún werk
- De lusten en lasten van klimaatbeleid zijn nu niet eerlijk verdeeld.

In hoofdstuk 3 geven we aan hoe we als FNV écht vakbondswerk maken van klimaat en waar we op inzetten de komende jaren. We maken ons hard voor:

- Goede groene banen, met goede arbeidsvoorwaarden, arbeidsomstandigheden, arbeidsinhoud en arbeidsverhoudingen
- Een eerlijke transitie voor iedereen: we laten niemand achter en zetten ons maximaal in voor verduurzaming van bedrijven en toekomstbestendige banen
- De lusten en lasten worden eerlijk verdeeld: de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten
- Ambitieuw klimaatbeleid is nodig om de leefbaarheid op aarde te garanderen en te zorgen dat Nederland op tijd klaar is voor de economie van de toekomst.

OP NAAR EEN WAARDIG BESTAAN OP EEN LEEFBARE AARDE

Een samenleving waarin iedereen gelijkwaardig is. Waarin voor iedereen zinvol en gezond werk is, inclusief de waardering die daarbij hoort. Waarin we samen de koers bepalen van onze maatschappij en van de bedrijven en organisaties waarvoor we werken. Waarin een menswaardig bestaan gewaarborgd is, ook als je niet, nog niet of niet meer werkt. Waarin inkomen en vermogen rechtvaardig verdeeld zijn. Dat is waar de FNV naar streeft.

“No jobs on a dead planet”, zo luidt de leus van de internationale vakbeweging. En zo is het maar net. De FNV constateert dat [klimaatverandering](#) een grote bedreiging vormt voor de leefbaarheid van alle Nederlanders, met name voor de werkende klasse. Terwijl onze bestaanszekerheid op het spel staat, profiteren aandeelhouders en CEO's nu nog van de uitbuiting van mens en natuur. We willen daarom toe naar een ander systeem, dat gericht is op het vergroten van menselijk welzijn, binnen de grenzen van de draagkracht van de planeet. De samenleving waar we naar streven, kan immers alleen bestaan op een gezonde en leefbare aarde.

Voor die leefbare aarde is het nodig dat we verantwoord omgaan met de natuur en haar hulpbronnen, in het besef van hun kwetsbaarheid en eindigheid. De Nederlandse economie van de toekomst zal dan ook volledig klimaat-neutraal en circulair moeten zijn, met zo min mogelijk impact op natuur en milieu, hier of elders op de wereld. Dat betekent dat we energie halen uit hernieuwbare bronnen, zuinig omgaan met grondstoffen, producten en materialen hergebruiken en de uitstoot van broeikas-gassen en schadelijke stoffen aan banden leggen.

De omslag naar deze groene economie vereist een snelle afbouw van de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Dat betekent aanpassing van bestaande gewoontes, maar levert ook veel op. Bijvoorbeeld een gezondere werk- en leefomgeving, woningen met meer comfort en minder energielasten, en prettigere manieren van ons verplaatsen met beter openbaar vervoer. De nieuwe werkgelegenheid die ontstaat, kan waardevol en boeiend werk bieden voor komende generaties.

Maar dit gaat niet vanzelf. De transitie kan alleen slagen als deze op een rechtvaardige manier verloopt. Klimaat-beleid van overheden en bedrijven heeft grote invloed op de banen en inkomens van werkenden en andere burgers. Hun zeggenschap, ónze zeggenschap, dient dan ook geen bijzaak, maar hoofdzaak te zijn in de tot-standkoming van dat beleid: niets over ons, zonder ons.

De betrokkenheid van werkenden garanderen is naast rechtvaardig ook simpelweg verstandig. Onze leden en hun collega's staan midden in de praktijk van bedrijven en organisaties en hebben een grote hoeveelheid kennis over werk- en productieprocessen. Daardoor zien ze vaak beter dan directies welke kansen en belemmeringen er zijn voor vergroening. Iedere transitie die voorbijgaat aan de inzichten van de werkvloer is dan ook bij voorbaat kansloos.

Zonder georganiseerd tegengeluid zullen de kosten van klimaatbeleid niet landen waar ze horen: op de sterkste schouders. We willen voorkomen dat grote bedrijven met forse winsten en de mensen met de hoogste inkomens gebruikmaken van subsidies en andere publieke middelen, terwijl werkenden en gezinnen met lagere en middeninkomens misgrijpen en voor de kosten opdraaien.

Niet iedereen kan namelijk zomaar overstappen naar een duurzamer alternatief voor vervoer of energie in huis. Dat is een collectief probleem dat vraagt om collectieve oplossingen die het overschakelen financieel en praktisch voor iedereen mogelijk maken.

[Klimaatrechtvaardigheid](#) is daarom een centraal principe voor de FNV en dat zou het ook moeten zijn voor alle overheden en bedrijven die klimaatbeleid maken.

CINTA GROOS

VOORZITTER CENTRALE
ONDERNEMINGSRAAD
TATA STEEL NETHERLANDS

LEEFT HET THEMA DUURZAAMHEID BIJ JULLIE OP DE WERKVLOER?

‘De toekomst van ons bedrijf hangt af van verduurzaming, dus het thema leeft zeker. Tata Steel is de grootste uitstoter van broeikasgassen in Nederland en er is sprake van overlast in de omgeving. Voor beide problemen is snelle verduurzaming van het productieproces de oplossing. Dat betekent voor ons staalproductie op basis van waterstof in plaats van kolen. Daar is het plan Groen Staal voor opgesteld en daar zetten we met het hele bedrijf op in. Er is geen weg terug.’

KUN JE IETS MEER VERTELLEN OVER HOE DAT PLAN TOT STAND IS GEKOMEN?

‘Daarvoor waren de actieve leden van de FNV cruciaal. Die zijn bij ons vlochten met de ondernemingsraad. De FNV is wat meer gericht op het maatschappelijke en de OR meer op interne besluitvorming. Die groep is zich een paar jaar terug met wetenschappers gaan verdiepen in de plannen van de directie. Die bestonden toen nog uit CO₂ opslaan onder de zeebodem. Bij ons kwam toen het

inzicht dat dit geen oplossing was voor de uitdagingen waar het bedrijf mee te maken heeft. Niet voor de overlast, maar ook niet voor het klimaat. En dan staat je bestaanszekerheid onder druk. Dus hebben we ons heel goed laten voorlichten door experts en op dat moment ontstond het besef dat wij als werknemers het voortouw moesten nemen. Het plan Groen Staal is daar de uitkomst van en heeft het debat in het bedrijf gekanteld. Na de presentatie van het plan was ook de directie om.’

HOE HEBBEN JULLIE ANDERE COLLEGA’S VAN DIT PLAN KUNNEN OVERTUIGEN?

‘Dat gaat eigenlijk terug naar een staking in 2020. Daar eisten we een betere toekomststrategie van de directie. Toen is wel een zaadje gepland over meer zeggenschap van werknemers over het bedrijf. Daarna is het draagvlak voor verduurzaming geleidelijk gegroeid. We zijn een bedrijf van voornamelijk technische mensen die willen begrijpen hoe plannen concreet uitvoerbaar zijn.’

HEB JE ADVIES VOOR ANDERE WERKENDE DIE ZICH HARD WILLEN MAKEN VOOR VERDUURZAMING?

‘Je plannen zijn nooit te groot. Ik geloof niet in klein beginnen. Als je samen de schouders eronder zet als werknemers kun je ontzettend veel bereiken. Je moet wel aan je collega’s kunnen uitleggen dat verduurzaming de enige weg vooruit is om te overleven als bedrijf. Mensen zien het namelijk vaak als bedreiging. ‘Mag mijn bedrijf er dan niet zijn?’. Maar de keus gaat niet alleen tussen op de oude voet doorgaan of verdwijnen. Verduurzaming is juist een kans. We hebben bepaalde industrie nodig in Nederland. Maar dan moeten we die wel snel zien te verduurzamen. Wij als werknemers hebben daarin een grote rol te spelen.’

2

HOE KLIMAATBELEID ONS WERK EN INKOMEN RAAKT

De urgentie van de klimaatcrisis dringt nationaal en internationaal steeds verder door. Dat is terug te zien in het klimaatbeleid, dat jaar op jaar verder wordt aangescherpt. Dit tempo wordt nog extra aangejaagd doordat er in het verleden niet voldoende is gedaan om de klimaatcrisis te voorkomen. Daardoor moet er nu in kortere tijd veel meer en sneller worden ingegrepen.

Kortgezegd is al het beleid om klimaatverandering tegen te gaan, gericht op één centraal doel: het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen als CO₂. Het meest effectief daarbij is om te voorkomen dat er fossiele brandstoffen worden verbrand. Daarom richt het beleid zich ook vooral daarop: zo snel mogelijk minder olie, aardgas, benzine, diesel en kerosine gebruiken.

De manier om dat te doen, is door zowel minder hiervan te verbruiken, als door ze te vervangen door duurzame(re) energiebronnen als elektriciteit uit zonne-, en windenergie, geothermie en groene waterstof. Daarom spitst het overheidsbeleid zich daar ook vooral op toe: minder gebruik van fossiele brandstoffen, meer energiebesparing en stimuleren van duurzame alternatieven.

Het kabinet Rutte IV heeft de Nederlandse klimaatdoelen dan ook [aangescherpt](#), veel extra maatregelen aangekondigd om die doelen te halen en extra budget daarvoor gereserveerd. Ook het Europese klimaatbeleid is in de afgelopen jaren fors aangescherpt: o.a. in de [Green Deal](#) zijn ambitieuzere klimaatdoelen afgesproken en komen er veel maatregelen aan die het gebruik van fossiele brandstoffen en technologie beperken of zelfs verbieden. Daarnaast zijn er ook nog de internationale afspraken die wereldwijd zijn vastgelegd in het [Klimaatakkoord van Parijs](#).

Hoewel de politieke situatie de komende jaren niet te voorspellen is, blijkt keer op keer dat zowel nationaal als internationaal de klimaatdoelen niet worden gehaald en dat bedrijven uit eigen beweging ook nog niet de nodige draai hebben gemaakt. Dat betekent dat de kans op hardere aanscherping en nog ingrijpender maatregelen

groot is. Omdat het effect van de uitstoot van broeikasgassen 'stapelt,' betekent het nu uitstellen van maatregelen namelijk dat de uitstoot later in nog kortere tijd naar nul moet om risico's van extreme klimaatverandering te voorkomen.

Naast het klimaatbeleid is er ook nog breder duurzaamheidsbeleid: maatregelen die erop gericht zijn om de economie en samenleving duurzamer te maken. Dan gaat het onder andere om afspraken over meer circulair werken, om de natuur en het milieu beter te beschermen en om uitbuiting van mensen en dieren tegen te gaan. Het doel hiervan is breder dan alleen het tegengaan van klimaatverandering, maar ook om onze leefomgeving, gezondheid en biodiversiteit beter te beschermen en om zuiniger met grondstoffen om te gaan, zodat een gezonde en veerkrachtige samenleving ook in de toekomst nog mogelijk is. Zowel binnen als buiten Nederland.

Zo worden er steeds concretere doelen gesteld op het gebied van de '[circulaire economie](#)', zoals het [Nationaal Programma Circulaire Economie](#) en bijvoorbeeld de Europese '[circular economy action plan](#).' Beide sturen op minder gebruik van nieuwe grondstoffen en materialen en op veel meer hergebruik en slimmer ontwerp van producten.

Daarnaast is er nog een breed palet aan beleid om de natuur beter te beschermen, denk bijvoorbeeld aan de [stikstof](#)plannen, richtlijnen rondom [waterkwaliteit](#) en het recent afgesloten [VN Biodiversiteitsverdrag](#). Ook noemenswaardig zijn de [convenanten](#) en aankomende wetgeving rondom Internationaal Maatschappelijk

Verantwoord Ondernemen. Hierin zijn afspraken gemaakt om te werken aan duurzaamheid in de productieketens in het buitenland waar Nederlandse bedrijven bij betrokken zijn.

EFFECT OP WERK EN INKOMEN

Al dit beleid zorgt voor een enorme impact op werk en inkomen. Banen veranderen, verschijnen of verdwijnen. Functies in sectoren die sterk leunen op fossiele brandstoffen zullen verdwijnen of werk zal veranderen door andere werkwijzen, processen of energiebronnen. Tegelijkertijd komt er ook enorm veel werk bij door de energietransitie, zoals in de aanleg van wind- en zonneparken, de isolatie van woningen of het versterken van het elektriciteitsnet. De huidige krapte op de arbeidsmarkt komt mede daardoor.

Uit rapportages blijkt dat alleen al voor het werk aan ons [energiesysteem](#) en in de [gebouwde omgeving](#) enorm veel verschillende soorten vakmensen nodig zijn waarvoor structurele tekorten bestaan. Ecorys becijferde in 2021 dat er, met de klimaatplannen van toen, tot wel 28.000 voltijdsbanen bij zouden komen in de sectoren elektriciteit, gebouwde omgeving, industrie, mobiliteit en landbouw. Het beleid is sindsdien alleen maar aangescherpt, waardoor die schatting inmiddels zeer waarschijnlijk hoger ligt.

De functies die verdwijnen, zitten met name in de olie-, gas en kolenindustrie, maar mogelijk ook in de zware industrie en andere sectoren die sterk afhankelijk zijn

van fossiele energie. Hoeveel dit er zullen zijn, hangt af van of en hoe snel bedrijven de draai kunnen maken naar duurzame productiemethoden. Maar feit is dat er werk verloren zal gaan. Onduidelijk blijft wanneer en waar precies, omdat het Nederlandse beleid daar onvoldoende duidelijkheid voor biedt.

Dit alles zorgt voor onzekerheid bij werknemers, kan leiden tot weerstand voor verandering en in het geval van nieuw en veranderend werk moeten werknemers maar afwachten of dat ook kwaliteitsbanen zijn, met goede arbeidsvoorwaarden, arbeidsomstandigheden, arbeidsinhoud en arbeidsverhoudingen.

Werk en werkwijzen kunnen ook veranderen in sectoren die minder rechtstreeks gekoppeld zijn aan fossiel. Denk bijvoorbeeld aan bedrijven waarvoor veel (transport) kilometers worden gemaakt die hun logistiek anders zullen inrichten en overstappen naar meer elektrisch vervoer. Of aan de zorgsector waar veel wegwerp-materialen doorheen gaan en daarmee dus grondstoffen en energie. De verwachting is dat vrijwel alle sectoren op de één of andere manier iets gaan merken van de omslag naar een meer klimaatvriendelijke en circulaire economie.

Een positieve bijvangst van klimaatbeleid, en van breder duurzaamheidsbeleid, is dat dit vaak ook zorgt voor gezondere en veiliger werkomstandigheden. Het stoppen met de verbranding van fossiele brandstoffen en overstappen naar duurzamer werkwijzen verlaagt bijvoorbeeld ook de uitstoot van stoffen die schadelijk zijn voor de gezondheid, zoals fijnstof en bestrijdingsmiddelen. Dat levert direct gezondheidswinst op voor de werknemers die daar nu nog aan blootgesteld worden.

Denk daarbij aan het bagagepersoneel dat op luchthavens tussen de draaiende motoren van de vliegtuigen werkt, werknemers in de groenvoorziening die een bladblazer met een dieselmotor moeten gebruiken of de seizoensarbeider die op akkers met het omstreden bestrijdingsmiddel glyfosaat moet werken. Cruciaal is uiteraard wel dat, bij de overstap naar andere energiebronnen en middelen, de gezondheids- en veiligheidsaspecten van de nieuwe werkwijzen op orde zijn.

Naast effect op werk heeft het klimaatbeleid ook effect op het inkomen van mensen. Niet alleen rechtstreeks door betaald werk dat mogelijk verandert, maar ook indirect. Doordat het steeds duurder wordt om fossiele brandstoffen te verbruiken. Als de energierekening stijgt of als je meer betaalt aan de pomp, blijft er minder geld over voor andere zaken.

Investeren in verduurzamen loont dan ook. Wie in een goed geïsoleerd huis woont of naar het werk kan met de fiets, of van elektrische auto houdt, houdt geld over en profiteert van andere voordelen als een comfortabel woonklimaat en voordelig de auto kunnen opladen met eigen zonnestroom. Maar niet iedereen heeft het geld, de gelegenheid of de toestemming om zelf die ingrepen te kunnen doen.

De stimuleringsmaatregelen van de overheid, zoals subsidies, zijn lang niet altijd toegespitst op lagere inkomens, huurders of mensen zonder leaseauto. Terwijl juist die groepen ondersteuning nodig hebben om ook te kunnen verduurzamen. Kortom: de verdeling van de lasten en lasten van het klimaatbeleid is momenteel nog niet rechtvaardig genoeg. En dat is een keuze.

Beleidsmakers kunnen de sterkste schouders de zwaarste lasten laten dragen óf duurzaam bedrag belonen van mensen en bedrijven die eigenlijk al voldoende geld hebben om zelf te investeren en profiteren. Helaas gebeurt dat laatste nog veel te vaak. De toename van energiearmoede is daar een wrang voorbeeld van.

Klimaatbeleid is dan ook een verdelingsvraagstuk, stelde ook de [Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid](#) begin 2023. [Onderzoek in opdracht van Milieudefensie](#) bevestigt dat Nederlandse huishoudens met het meeste geld, het minste bijdragen aan CO₂-reductie. Dat terwijl de laagste inkomens hun uitstoot al voldoende verminderen om de klimaatdoelen te halen. Voor het slagen van het klimaatbeleid is een rechtvaardige verdeling van de klimaatkosten net zo belangrijk als maatregelen die de CO₂-uitstoot omlaag brengen. Want zonder een eerlijke verdeling van de lasten en lasten van klimaatbeleid organiseert de regering haar eigen weerstand en daarmee vertraging van de energietransitie.

Tot slot heeft ook klimaatverandering zélf effect op werknemers. Klimaatverandering zorgt ervoor dat de weersomstandigheden veranderen, ook in Nederland, en dat is te merken op de werkvloer. Zeker als die werkvloer zich buiten bevindt: denk alleen al aan meer hete dagen en heftiger neerslag. Werkgevers moeten hier rekening mee houden, bijvoorbeeld door hun protocollen aan te passen en te zorgen voor betere bescherming van werknemers. Dat is lang nog niet altijd goed geregeld en verdient veel meer aandacht van zowel bedrijven als de wetgever.

Foto: Marlanna van der Stel

ANNE HOFSTEDÉ

COMMUNICATIEPROFESSIONAL
GEMEENTE AMSTERDAM

JULLIE HEBBEN NAMENS 1200 COLLEGA'S EEN BRANDBRIEF GESTUURD AAN JULLIE WERKGEVER, WAAROM?

'De gemeente Amsterdam heeft mooie klimaatdoelen: 60% reductie van de CO₂-uitstoot door de stad tegen 2030. Maar uit de laatste doorrekening bleek dat we dat bij lange na niet gaan halen. Dat kunnen we niet accepteren. We hebben als stad onder zeeniveau veel te veel te verliezen. En wij ambtenaren hebben een eed afgelegd om te zorgen voor het welzijn van onze inwoners. Dus voelden we ons geroepen om ons hard te maken voor een betere uitvoering van het beleid.

HOE ZIJN JULLIE DAARIN TE WERK GEGAAN?

Een aantal collega's heeft elkaar in 2019 ontmoet bij de klimaatmars in Den Haag. We vroegen ons toen af hoe we vanuit onze professionele rol een bijdrage konden leveren om gevaarlijke klimaatverandering te voorkomen. Eerst hebben we ons ingezet voor de ABP-campagne, met als eis dat ons pensioengeld niet wordt gebruikt om de klimaatcrisis aan

te jagen. Dat werd een groot succes: ABP beloofde in 2021 om te stoppen met investeren in fossiele bedrijven.' 'Toen we in de gemeentelijke klimaatrapportage lazen dat de uitvoering van het klimaatbeleid van onze eigen stad, Amsterdam, ver achterblijft bij de gestelde doelen, wisten we dat we daar ook iets mee moesten. Dat werd de brandbrief. De eerste honderd handtekeningen kwamen uit ons eigen netwerk in de organisatie. Toen was de drempel voor anderen al een stuk lager. Nadat we met enige ambtelijke ongehoorzaamheid de brief naar alle medewerkers hadden gemaaild, kwamen we tot zo'n 1200 ondertekenaars.

HEEFT HET ZIN GEHAD?

En of. We zijn met het hoogste management in gesprek gegaan, de pers heeft erover bericht, de wethouder heeft zich achter de brief geschaard en er wordt nu een gemeentebreed evenement georganiseerd om ideeën op te halen waarmee we de klimaatdoelen van de gemeente wél kunnen halen. Dat was nooit gebeurd zonder onze brandbrief.

WAT ZOU JE MEE WILLEN GEVEN AAN ANDERE WERKNEMERS DIE ZICH WILLEN INZETTEN VOOR VERDUURZAMING?

Je kunt met weinig mensen een grote impact hebben. Wij zijn maar met zijn zevenen. Je moet vooral gemotiveerd zijn, in jezelf geloven en voortbouwen op lessen van anderen. Wat bij ons werkte, was om onze eigen zorgen en de wetenschap als uitgangspunten te nemen. Dat Amsterdam kan onderlopen is een reële bedreiging en daar moet over gesproken worden, zeker binnen de gemeentelijke organisatie. Ik ben ervan overtuigd dat onze actie het gesprek een andere richting heeft gegeven en dat er meer urgentie wordt gevoeld in de organisatie. Nu nog daadwerkelijk resultaat zien in de doorrekening van de nieuwe plannen. Dan kijken we wel of er meer actie nodig is.'

VAKBONDSWERK MAKEN VAN DE TRANSITIE

Het mag duidelijk zijn: klimaatverandering én klimaatbeleid raakt op allerlei manieren aan de kerntaken van de vakbond. Het raakt aan werk, inkomen, bestaanszekerheid, leefbaarheid en rechtvaardigheid. Daarom mengen we ons als FNV in het klimaatdebat: om te zorgen dat er ambitieuze klimaatregelen worden genomen om ons tegen de effecten van de klimaatcrisis te beschermen en vooral om te zorgen dat de transitie rechtvaardig verloopt.

Dat gaat niet vanzelf. Daarom doen we al veel, maar moet er ook nog veel meer gebeuren. Dat vraagt onze achterban ook van ons, zo blijkt uit de groeiende groep leden die zich aansluiten bij het [Netwerk Klimaat FNV](#), uit de geluiden tijdens bijeenkomsten met leden en kaderleden en uit de [achterbanpeiling](#) die we over het onderwerp hebben gedaan. Daaruit bleek onder andere dat twee derde vindt dat de FNV bedrijven en overheid moet aansporen voor ambitie, rechtvaardigheid en duurzaamheid.

Hoe ziet dat vakbondswerk er dan uit? Bij alles leggen we de link met werk en inkomen. Zo houden we scherp in de gaten wat het effect van huidig en nieuw beleid is hierop en ondernemen we op basis daarvan actie. We bundelen ons werk aan de hand van vier speerpunten voor een rechtvaardige transitie: we gaan voor goede groene banen, we laten niemand achter, de lasten en lasten moeten eerlijk worden verdeeld en de ambitie moet omhoog.

WE GAAN VOOR GOEDE GROENE BANEN

Werk in de nieuwe, duurzame economie wordt door beleidsmakers vaak omschreven als 'groene banen.' Wat daar precies onder valt blijft wat onduidelijk, maar gaat vaak om werk in nieuwe, opkomende en sterk veranderende sectoren.

Denk aan de installatie van zonnepanelen, windturbines en warmtepompen, het isoleren van gebouwen of de aanleg en uitbreiding van warmtenetten en het

elektriciteitsnetwerk. Maar ook werk in recycling en reparatie van producten neemt toe, of het werk aan het meer 'klimaatadaptief' maken van Nederland, bijvoorbeeld door de aanleg van meer groen en het verstevigen van dijken.

Wat dit nieuwe werk uiteindelijk ook precies inhoudt, voor de FNV staat voorop dat groene banen bovenal goede banen moeten zijn. Dus met goede arbeidsvoorwaarden, arbeidsomstandigheden, arbeidsinhoud en arbeidsverhoudingen. Dat dit niet altijd vanzelf goed gaat, bleek bij de opkomst van windenergie op zee. Bestaande cao's sloten onvoldoende aan op dit nieuwe en vaak fysiek zware werk. De FNV zet zich daarom samen met Nautilus in voor goede afspraken in deze nieuwe sector.

Een vergelijkbaar aandachtspunt geldt voor andere sterk groeiende sectoren en technieken, zoals zonne-energie en windenergie op land. Zeker omdat daar vaak kleinere bedrijven in werkzaam zijn, of bedrijven die heel snel groeien. Dat vraagt om organisatie van de werknemers door de FNV om zo collectief goede afspraken te kunnen maken.

Bedrijven en overheid moeten hier ook zelf proactief mee aan de slag gaan, omdat daar dé sleutel ligt in het oplossen van de arbeidsmarktkrapte in de energietransitie. Werknemers die de keuze hebben, laten bedrijven links liggen die geen modern werkgeverschap tonen. Alleen een bedrijf dat echt oog heeft voor de wensen van werknemers, is het een aantrekkelijke werkgever.

Dat vraagt om meer dan alleen een goed salaris, maar ook om o.a. voldoende doorgroeimogelijkheden, een inclusieve werkcultuur met zeggenschap voor werknemers en voldoende grip op de eigen werktijden. Dat maakt de betreffende sectoren, met name de bouw en techniek, ook aantrekkelijker voor groepen die daar vooralsnog in ondervertegenwoordigd zijn, waaronder vrouwen. De FNV jaagt overheid en bedrijven aan om deze zaken gangbaar te maken.

Goede groene banen vragen ook om voldoende aandacht voor (bij)scholing, omdat werkzaamheden ook veranderen. Denk aan de cv-installateur die moet leren hoe een warmtepomp te installeren. Daar moet voldoende tijd en scholing voor zijn, zodat het werk veilig en gedegen uitgevoerd kan worden; we zetten ons daarom in voor goede afspraken daarover.

Daarnaast kunnen we dit meenemen in ons werk in [De VAKbeweging](#). Voor jongeren aan het begin van hun studie en loopbaan is het van belang dat hun onderwijs aansluit bij de banen van de toekomst. Daarom trekken we hierin samen op met FNV Young & United, onder andere in ons vakbondswerk bij SBB.

En dan zijn er nog de banen waarin werknemers effect ondervinden van de gevolgen van klimaatverandering, zoals meer en langduriger hitte en heftiger neerslag. Dat heeft effect op de gezondheid, veiligheid en productiviteit van zowel mensen die veel buiten moeten werken, maar bijvoorbeeld ook op werknemers in kantoren en bedrijfsomgevingen zonder voldoende zonwering en koeling. De FNV zet zich in voor betere bescherming voor werknemers, onder andere via

ROBIN VAN DER PLOEG

ACTUARIS NATIONALE
NEDERLANDEN

Foto: De Beeldredactie / Guido Benschop

JIJ BENT OP DE WERKVLOER BEZIG MET HET THEMA KLIMAAT, HOE IS DAT BEGONNEN?

‘Als verzekeringswiskundige maak ik berekeningen over bijvoorbeeld premies en welke voorzieningen nodig zijn om aan verplichtingen te voldoen. In mijn dagelijkse werk heb ik dus niet direct met klimaatverandering te maken. Indirect wel. Toen ik vorig jaar het onderzoek van Milieudefensie zag waaruit bleek dat acht banken en verzekeraars op de lijst van 29 grote vervuilers staan die géén goed klimaatplan hebben, schrok ik wel. Financiële instellingen kunnen qua beleggingsbeleid een enorme stempel drukken op CO₂-reductie, vergroening en verduurzaming.

HOE MAAK JIJ VAKBONDSWERK VAN HET THEMA KLIMAAT?

Als lid van de ondernemingsraad, maar ook met andere actieve FNV-leden werkzaam in de financiële dienstverlening en binnen het FNV Netwerk Klimaat probeer ik dit onderwerp meer op de agenda te krijgen. Hoe kun je het aandeel van jouw bedrijf in klimaatverandering op de werkvloer oppakken?

Bij de thema-avond die we eerder dit jaar als FNV samen met Milieudefensie organiseerden, was de opkomst groot. We hebben per bedrijf, banken, verzekeraars, pensioenfondsen, groepjes geformeerd om te inventariseren wat er binnen onze bedrijven gebeurt op het gebied van klimaat.

We kijken nu of er een klimaatplan is. En als het er is, hoe dit plan scoort in de klimaatcrisis-index van Milieudefensie. Als dit nog onvoldoende is, proberen we druk uit te oefenen en verbeteringen af te dwingen. Bij het beoordelen van notities of beleidsplannen roepen we inhoudelijke ondersteuning van bijvoorbeeld Milieudefensie en andere externe experts in. Ook proberen we inzicht te krijgen of beleggingen en investeringen langzaam duurzamer worden.

Fondsen moeten uiteindelijk groen worden. Ook in de financiële wereld hebben we een enorme inhaalslag te maken. Ik heb het idee dat het echte besef van de gevolgen van klimaatverandering nu pas doordringt. Beter laat dan nooit. Het is mooi dat klimaat steeds meer gaat leven op de werkvloer. Of je nu lid bent van de FNV, Milieudefensie of een andere club - dat maakt niet uit.

WELKE ROL KAN DE FINANCIËLE WERELD SPELEN IN HET TEGENGAAN VAN KLIMAATVERANDERING?

Nationale Nederlanden, maar ook andere verzekeraars en banken kunnen in hun investeringsbeleid veel meer doen om de doelen uit het Klimaatakkoord te ondersteunen. Hoe? Bijvoorbeeld door te kijken of beleggingen wel in lijn zijn met de klimaatdoelen. Zo niet, te eisen dat bedrijven en fondsen aan de klimaatdoelen gaan voldoen. En als ze dat niet binnen een of twee jaar doen, eruit stappen. Zoals pensioenfondsen ABP en PME zich hebben voorgenoemen. Ook bij het kiezen van nieuwe investeringen moet vergroening op één staan. Nationale Nederlanden belegt ook nog volop in fossiele energie. Daarin is nog steeds enorm veel winst te maken. Maar uiteindelijk weegt dat niet op tegen de klimaatschade die daarmee veroorzaakt wordt.’

afspraken over meer pauzes, verstrekking van zonnebrandcrème door de werkgever, het recht op koeling en middels onze [werkklimaat-app](#) waarmee werknemers kunnen toetsen of het weer veilig werken wel toelaat.

WE LATEN NIEMAND ACHTER

Dat er op bepaalde plekken werk zal verdwijnen, is helaas onvermijdelijk. Maar dat betekent niet dat werknemers die hun baan verliezen het zomaar zelf moeten uitzoeken. Er wordt te vaak makkelijk gedacht dat deze mensen wel weer een nieuwe baan vinden, omdat er ook veel arbeidstekorten zijn. Maar zo simpel werkt het natuurlijk niet als je plots je zekerheden ziet verdwijnen, misschien niet de nodige tijd of diploma's hebt om een nieuwe baan te zoeken die echt bij je past of als een overstap om een andere reden geen vanzelfsprekendheid is.

Daarom maken we scherpe afspraken met overheid en bedrijven over verdwijnende functies en veranderend werk. In 2019 hebben we al een [Kolenfonds](#) afgesproken. Doordat alle kolencentrales in 2030 gesloten moeten zijn in Nederland, gaan er veel banen verloren. In het Kolenfonds is afgesproken dat iedereen die zijn of haar functie verliest, begeleiding krijgt van werk naar werk, daar waar nodig om- of bijscholing kan volgen en, voor wie de overstap niet kan maken, een financieel vangnet beschikbaar is. We pleiten voor een dergelijk fonds voor álle banen die gaan verdwijnen als gevolg van de energietransitie.

Het liefst voorkómen we natuurlijk onnodig baanverlies. Dat risico is er vooral bij bedrijven die niet op tijd anticiperen op toekomstige normen en aangescherpt duurzaamheidsbeleid. Daarom maken we ons ook hard voor tijdige verduurzaming van bedrijven waarbij dat mogelijk is. Dat doen we bij de overheid en bij de bedrijven zelf. Bij de overheid dringen we aan op een glasheldere industrievisie voor Nederland, ook in relatie tot de nieuwe [Europese groene Industrievisie](#), en helder en ambitieus klimaatbeleid voor bedrijven.

Daarmee moet de overheid duidelijkheid scheppen over hoe de economie van de toekomst eruit komt te zien en wat bedrijven moeten doen om nog een plek te hebben in die economie van de toekomst. Daar mag best wat ondersteuning van de overheid bij komen kijken, maar wel alleen als die bedrijven écht voldoende vergroenen en dat doen met oog voor en zeggenschap door werknemers.

Bij bedrijven kijken we kritisch naar hun uitspraken en beloftes: zijn deze wel voldoende om ook in de toekomst nog te kunnen blijven opereren, ook onder aangescherpt klimaatbeleid? Werknemers kunnen hier een belangrijke rol in spelen, door zelf kritisch te kijken of de verduurzamingsplannen van hun werkgever toekomstbestendig genoeg zijn. En zo niet: door zelf die verduurzaming aan te jagen. De medezeggenschap (bijvoorbeeld ondernemingsraden) kan hier een belangrijke rol in spelen.

Dit is bijvoorbeeld al gebeurd bij TATA Steel Nederland, waar werknemers constateerden dat de verduurzamingsplannen van de directie niet ver genoeg gingen

om ook in de toekomst nog in Nederland te kunnen blijven opereren. Daarom hebben [zij zelf](#) het plannen uitgewerkt, gebaseerd op een veel fundamenteeler verduurzaming van het productieproces en dit plan ook succesvol laten omarmen door directie, politiek en milieubeweging. En bij de uitwerking van de plannen is ook ruimschoots aandacht voor de effecten op werknemers, in de vorm van een sociaal contract (dus geen sociaal plan), zodat iedereen de omslag naar het nieuwe productieproces goed en zeker kan meemaken.

Deze aanpak verdient brede navolging, maar dat vraagt wel nogal wat inzet van werknemers, dus de FNV helpt hierbij. Om werknemers en ondernemingsraden te helpen om de verduurzaming van hun werkgever aan te jagen, hebben we samen met Milieudefensie de website [jouwbedrijftoekomstproof.nl](#) gelanceerd met tips om dit zelf op te pakken. Ook gaan we in 2023 van start met gerichte ondersteuning van dit proces in een aantal bedrijven. Zie: [uitgangspunten vergroening industrie](#).

DE LUSTEN EN LASTEN WORDEN EERLIJK VERDEELD

Klimaatrechtvaardigheid is van cruciaal belang voor een snelle en breed gedragen energietransitie. Dat is breder dan alleen een rechtvaardige transitie voor werknemers, maar vraagt om een blik op de effecten van klimaatbeleid voor de hele samenleving. Zowel binnen Nederland als daarbuiten. Het is onacceptabel als juist kwetsbare en weinig draagkrachtige groepen de grootste effecten ondervinden van klimaatverandering en klimaatbeleid.

Concreet betekent dit dat de rekening van klimaatmaatregelen moet landen bij degenen die het meest aan de klimaatcrisis hebben bijgedragen en dat nog steeds doen. Oftewel: de vervuiler betaalt. Dat gaat meestal om bedrijven en landen die nog veel CO₂ uitstoten, geen plannen hebben om dat te veranderen en ambitieus klimaatbeleid zelfs tegenwerken. De FNV zet zich ervoor in dat deze partijen de rekening moeten betalen om klimaatbeleid uit te voeren en ervoor te zorgen dat iedereen deze omslag mee kan maken, juist ook voor degenen die weinig tot geen bijdrage hebben geleverd aan de klimaatcrisis.

Dat betekent ook dat financiële overheidssteun moet stoppen voor activiteiten die de oude, fossiele economie in stand houden. Momenteel gaan er nog miljarden aan publiek geld naar fiscale voordelen en subsidies voor de inzet en winning van fossiele brandstoffen, wat niet alleen klimaatverandering aanwakkert, maar ook een ongelijk speelveld creëert ten opzichte van hernieuwbare energiebronnen.

Het is dan ook tijd voor een duidelijk afbouwplan voor deze geldstromen. Zorgvuldig genoeg om bedrijven een kans te geven zich aan te passen en snel genoeg om dit publieke geld te laten werken vóór verduurzaming in plaats van ertegen. Het vrijgekomen geld zou besteed moeten worden aan de structurele omslag naar een duurzame economie en aan het inrichten van een transitiefonds voor werknemers die geraakt worden door de energietransitie, met budget voor (om- en bij-)scholing, loopbaanbegeleiding en compensatie.

Overheidsbeleid en geldstromen moeten zich richten op bijvoorbeeld de verduurzaming van woningen van huurders en mensen met lage inkomens, de groepen die dat zelf niet op een andere manier kunnen organiseren, maar waarvoor het wel van groot belang is dat de energierekening daalt. Daarnaast zijn grote investeringen nodig in beter beschikbaar en betaalbaar openbaar vervoer, het makkelijker maken van de fiets als alternatief voor de auto en het bereikbaar maken van elektrisch vervoer voor ook lagere inkomens. Zeggenschap bij deze keuzes, van werknemers én burgers, is cruciaal.

Voor een rechtvaardige verdeling van lusten en lasten is het belangrijk dat we weer meer grip krijgen op onze eigen energievoorziening. Daarom moet de marktwerking in onder andere de energiemarkt en het openbaar vervoer worden teruggedraaid. Zo krijgen we weer zeggenschap terug over de manieren van energieproductie en vervoer, de prijzen die we daarvoor betalen en wie er profiteert van de winsten. Wat de FNV betreft is [de toekomst publiek](#) en dat geldt ook voor onze energievoorziening en openbaar vervoer. Juist deze cruciale sectoren, met een groot effect op CO₂-uitstoot, horen in publieke handen, zodat er gestuurd kan worden op duurzaamheid én rechtvaardigheid. Zo voorkomen we energiearmoede en zorgen we voor betaalbaar en toegankelijk openbaar vervoer voor iedereen.

De eerlijke verdeling van lusten en lasten kent ook onmiskenbaar een internationale en een gendercomponent. Onze leefstijl in het rijke Nederland kent potentiële slachtoffers in armere landen. Dat speelt nu

onder andere nog in de fossiele keten, waar mensen, soms ook kinderen, onder slechte omstandigheden werken in bijvoorbeeld kolenmijnen, maar waarbij de dreiging van verlies van werkgelegenheid door de energietransitie ook een reëel probleem is. Vrouwen worden daarbij [bovengemiddeld hard](#) geraakt door klimaatverandering, zeker in verschillende landen in het mondiale zuiden, vanwege het type werk en activiteiten dat zij vaak uitvoeren (o.a. vaker verantwoordelijk voor voedsel-, water- en energievoorziening in huishoudens). Dat vraagt om internationale steun van ook Nederland in het voorkomen van o.a. uitbuiting en een armoedeval.

De overstap naar nieuwe, hernieuwbare technieken kent het risico op het voortzetten van de uitbuiting van mensen, van uitputting van grondstoffen en aantasting van de natuur. Het is dan ook van belang dat we goed kijken naar de impact elders in de wereld van de techniek- en industriekeuzes die we in Nederland maken. Denk bijvoorbeeld aan de grootschalige import van waterstof waar Nederland op inzet; zonder scherpe afspraken over de manier van productie daarvan in het buitenland, is de kans levensgroot dat daarbij nieuwe misstanden optreden. Iets vergelijkbaars speelt bijvoorbeeld op het vlak van zeldzame metalen en grondstoffen die nodig zijn in de energietransitie, zoals lithium, neodymium en silicium.

Een te beperkte focus op alleen Nederland leidt tot kortzichtig klimaatbeleid. Daarom houdt de FNV zich ook in haar internationale vakbondswerk bezig met het klimaat. Dit doen we onder andere door mee te werken aan ambitieuze afspraken op het gebied van

MARCO VAN ROSENDAAL

OPERATIONEEL MEDEWERKER
OVERSLAGBEDRIJF EMO

Foto: De Beeldredactie / Guido Benschop

ROND 2018 BLEEK DAT NEDERLAND WILDE STOPPEN MET HET GEBRUIK VAN KOLEN VOOR ELEKTRICITEITSOPWEK, WAT HEBBEN JULLIE TOEN GEDAAN?

'Als vakbondsleden van FNV Havens hebben we keihard gevochten voor een Kolenfonds. Sluiting van energiecentrales, uiterlijk in 2030 vanwege klimaatdoelen, heeft namelijk ook consequenties voor werknemers in de havenbedrijven die de kolen voor die centrales op- en overslaan. Onderzoek heeft uitgewezen dat het in de hele kolenketen - energiecentrales, op- en overslag kolen en transport - in totaal om zo'n 2800 banen gaat.

Omdat wij als havenwerkers aanvankelijk vergeten werden als het om sluiting van energiecentrales ging, hebben we in een vroeg stadium aan de bel getrokken in Den Haag. Er waren behoorlijk wat acties en demonstraties nodig om te bereiken wat we nu hebben bereikt. Namelijk een pot met 22 miljoen euro die werknemers in de kolenketen compenseert als ze werkloos worden, in een nieuwe baan minder verdienen of om- of bijgeschoold moeten worden. Havenwerkers van het Amsterdamse overslagbedrijf OBA, die hun baan

kwijtraakten door sluiting van de kolengestookte Hemwegcentrale, hebben daar al gebruik van kunnen maken.

HOE IS DE SITUATIE BIJ JOUW BEDRIJF?

Wij leveren onder meer aan de Onyx-centrale op de Maasvlakte. Die zou in maart 2022 dichtgaan, maar vanwege de oorlog in Oekraïne ging dat niet door. We hebben nu meer werk dan we aankunnen. Door de hoge gasprijen zijn de kolen niet aan te slepen. En dat zal nog wel even zo blijven. Kolen zijn nog steeds een belangrijke basis voor elektriciteit. Al langere tijd zijn we als bulkbedrijf bezig om naar alternatieven te kijken voor kolenoverslag. De overslag voor Duitsland zal nog wel een tijdje doorgaan, omdat de energiecentrales daar pas na 2035 sluiten. Ook voor de Duitse staalindustrie zijn we een belangrijke toeleverancier op het gebied van coking coal, maar ook voor erts. Als de kolengestookte centrales in Nederland dicht zijn, zullen we meer erts en derivaten op- en overslaan. Er worden nu al geen nieuwe mensen meer aangenomen. EMO was bezig 'kleiner te groeien'.

WELK EFFECT HEEFT DIT OP JOUW WERK IN DE TOEKOMST?

Hoewel het klimaat heel belangrijk is, vind ik het vreemd dat Nederland, met de meest moderne en schone energiecentrales van Europa, tot sluiting overgaat terwijl er nog onvoldoende alternatieven zijn. Gaan we straks smerige bruinkool uit Duitsland importeren? Voorlopig ben ik niet zo bang om mijn baan als operationeel medewerker bij EMO te verliezen. Mocht dat toch gebeuren, dan vind ik wel weer ander werk, vermoed ik. Mijn hart ligt in de haven. Maar door een studie arbeidsrecht en industriële automatisering, die ik tussendoor heb gedaan, kan ik ook op andere plekken aan de bak, vermoed ik.'

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen, zoals in de [IMVO-convenanten](#). Deze bieden ook houvast voor werknemers in Nederland om hun werkgevers aan te spreken op verantwoordelijkheid om in de hele keten rekening te houden met o.a. klimaat, mensenrechten en duurzaamheid. Doordat er in Nederland veel internationaal opererende bedrijven zijn, is daar relatief veel impact te halen.

Verder bemoeien we ons aan tegen internationaal klimaatbeleid. Op Europees niveau onder andere binnen de Europese vakbondskoepel [ETUC](#), maar ook vanuit Nederland, om scherp te zijn op de impact van Europees beleid (bijvoorbeeld de industriepolitiek) op Nederland en andersom om te voorkomen dat er een verschuiving plaatsvindt van vervuilende activiteiten uit Nederland naar buiten onze grenzen. Op mondiaal niveau zetten we ons als onderdeel van de internationale vakbondsdelegatie van ITUC in voor '[Just Transition](#)' tijdens de [VN-Klimaattoppen](#).

Naast onze inzet richting de internationale politiek, trekken we ook samen op met [FNV Mondiaal](#) rondom het thema 'Just Transition' en internationale solidariteit. Op het gebied van een publieke energievoorziening zijn we onderdeel van het internationale verband [TUED](#) (Trade Unions for Energy Democracy).

DE AMBITIE MOET OMHOOG

We houden de druk op de ketel bij de overheid en bedrijven om snel écht de omslag te maken naar een duurzame, klimaatneutrale samenleving. Want zonder voldoende tempo en ambitie stevenen we af op een

onleefbare situatie. Daarom kiezen we voor een meer vocale en proactieve bijdrage vanuit de FNV aan het publieke debat over klimaat. Deze insteek kan ook helpen bij het bereiken van nieuwe doelgroepen die vaak lastiger te bereiken zijn voor de FNV en sluit daarmee aan bij de inzet om bijvoorbeeld meer vrouwen en zeker ook jongeren bij ons werk te betrekken: het gaat immers om hún toekomst.

Ons [Netwerk Klimaat FNV](#) speelt een belangrijke rol in het vergroten van de slagkracht van de FNV op dit thema. Het Netwerk bestaat uit een grote en groeiende groep leden die zeer actief vakbondswerk maken van klimaat, onder andere door werknemers in bedrijven en sectoren te mobiliseren voor verduurzaming, lokale bijeenkomsten te organiseren over klimaatthema's en door de brug te slaan tussen de milieu- en vakbeweging.

Als FNV trekken we soms ook al op met andere organisaties rondom het thema klimaat. Voorbeelden hiervan zijn onze bijdrage aan [Klimaatmarsen](#) en de website [jouwbedrijftoekomstproof.nl](#), waar we samen met Milieudefensie informatie bieden aan werknemers en ondernemingsraden over de mogelijkheden om vanaf de eigen werkvloer te werken aan verduurzaming. We zijn het niet automatisch met alle standpunten van organisaties uit de klimaatbeweging eens, maar blijven wel samenwerken waar dit onze FNV-boodschap kan versterken.

De ambitie moet tevens omhoog in het aantal bedrijven en sectoren dat werk moet maken van de energietransitie. De eerste neiging is om vooral te kijken naar de zware industrie en energiesector, maar ieder bedrijf,

ongeacht de sector, heeft in bepaalde mate klimaat-impact. Soms direct, bijvoorbeeld door veel transportkilometers, soms indirect, bijvoorbeeld door investeringen in andere bedrijven die veel uitstoten.

De aandacht daarvoor groeit, zo zijn er al actieve kadergroepen bezig met de verduurzaming van bedrijven in de financiële sector en in de sector Handel. Ook zetten meerdere bestuurders stappen om te kijken hoe ze een rechtvaardige transitie kunnen meenemen in hun dagelijkse werk op lokaal, sectoraal of bedrijfsniveau. De inzet is om dit verder te laten groeien, de aanpak van [jouwbedrijftoekomstproof.nl](#) helpt daarbij. Daarnaast zouden ook sectorale doorvertalingen van de Klimaatvisie behulpzaam zijn, evenals een FNV-brede Industrievisie.

En dan is er nog potentie om ons kern-instrument als vakbond te gebruiken voor vergroening: de cao. Het gebeurt steeds vaker dat er cao's worden afgesproken met 'groene arbeidsvoorwaarden' erin, zoals in de [cao Rijk](#). Dat kan variëren van ruimhartig fiets- en ov-beleid, tot verduurzamingsbudgetten waarmee werknemers hun huis kunnen verduurzamen en zo de energierekening verlagen tot zelfs bredere afspraken over duurzame bedrijfsvoering. In de ideale situatie snijdt dit mes aan twee kanten en levert het voordeel op voor de werknemer én voor het klimaat. We brengen de mogelijkheden beter in kaart en zetten vaker in op groene arbeidsvoorwaarden in cao-trajecten.

Als FNV gaan we zelf ook kritischer kijken naar onze eigen impact als organisatie. Op het gebied van investeringen en pensioenen doen we dat inmiddels al.

Zo is bijvoorbeeld het geld van werknemers gebruiken voor beleggingen in nieuwe olie- en gasprojecten niet meer van deze tijd. Daarom scherpen we ons eigen investeringsbeleid aan en spelen de ESG-doelen een belangrijke rol in ons pensioenbeleid. In 2023 is daarvoor onze investeringsvisie voor ons [pensioenbeleid aangescherpt](#), ook vanuit onze rol in besturen van pensioenfondsen.

Op het gebied van o.a. inkoop, huisvesting en mobiliteit is binnen de FNV zelf ook nog veel klimaatwinst te behalen. Zoals we in het ophaaltraject van deze visie meermaals hebben gehoord, vinden leden *'practice what you preach'* van groot belang. We brengen de mogelijkheden in kaart en werken aan implementatie.

We sluiten af met nog één laatste leus, ditmaal één uit de klimaatbeweging: *"to change everything, we need everyone."* Dit geldt voor de aanpak van de klimaatcrisis én toont waarom de FNV bij uitstek een krachtige rol kan spelen in het klimaatdebat. Want juist een vakbond is door de kracht van het collectief sterker dan de som der delen. Als we goed met elkaar in gesprek blijven en samen de schouders eronder zetten, komt een rechtvaardige transitie binnen handbereik.

UITGANGSPUNTEN VERGROENING INDUSTRIE

Klimaatbeleid gaat over meer sectoren dan alleen de industriector. Iedere sector in Nederland zal aan de slag gaan met verduurzaming, hoewel de manier waarop zal verschillen. Op zijn beurt gaat goed industriebeleid over meer dan alleen vergroening. Terwijl we als FNV nog werken aan een eigen visie op de toekomst van de industrie, benoemen we hier alvast onze belangrijkste uitgangspunten waar het gaat om specifiek de vergroening van de industrie.

Industrie en techniek zijn van wezenlijk belang voor de Nederlandse samenleving en economie. FNV staat pal voor de werkgelegenheid van onze leden en hun collega's in deze sectoren. Om deze banen op de langere termijn te behouden, is vergroening cruciaal. De maakindustrie is verantwoordelijk voor ongeveer een derde van alle emissies van broeikasgassen in Nederland. Verduurzaming van de maakindustrie levert dan ook een belangrijke bijdrage aan het halen van de klimaatdoelen. Ons doel is een industrie die bijdraagt aan brede welvaart, goed werk en het welzijn van iedereen in Nederland. Daarvoor is ook samenwerking binnen Europa nodig om weglek van productie te voorkomen.

PUBLIEKE STEUN ALLEEN MET SOCIALE VOORWAARDEN

We zijn niet principieel tegen financiële steun voor bedrijven die schoner willen produceren. Maar dit soort steun mag nooit vrijblijvend zijn. Bij het verstrekken van overheidsgeld aan bedrijven horen verplichte sociale en groene vereisten. Of dat nu lokale, nationale of Europese middelen zijn. Het gaat dan in ieder geval om

het hebben van een cao, het respecteren van werknemers- en vakbondsrechten en investeringen in opleiding en ontwikkeling van werknemers. Ook is publieke steun volgens ons onverenigbaar met buitensporige dividenduitkeringen en programma's voor het terugkopen van eigen aandelen. Hieraan moet de overheid bij het verstrekken van steun strenge eisen stellen.

BETREK WERKNEMERS EN VAKBONDEN BIJ VERGROENING INDUSTRIE

De belangen van werkenden mogen niet ondersneeuwen in de omslag naar een groene industrie. Bovendien zijn de inzichten van de werkvloer essentieel om tot haalbare groene plannen te komen. Daarom verwachten wij dat de overheid werkenden en vakbonden betreft bij plannenmakerij en datzelfde vraagt van bedrijven.

GEEN TIJD TE VERLIEZEN

Er zal de komende jaren alles op alles moeten worden gezet om knelpunten voor verduurzaming weg te nemen en de ambitie van een vitale, circulaire en innovatieve maakindustrie met vakbondswaardige banen te realiseren. Het gaat dan bijvoorbeeld om ingrijpende maatregelen om het elektriciteitsnetwerk te verzwaren, maar ook maatregelen die zorgen voor meer energiebesparing in de maakindustrie. De FNV zal zo lang als nodig is aandringen op glashelder industriebeleid, met duidelijkheid over de toekomst van de maakindustrie en de weg daarnaartoe. Want onze leden in industrie en techniek verdienen die duidelijkheid en vooral daadkracht.

Foto: De Beeldredactie / Marcel van Hoorn

MUSTAPHA SKRAOUI

ENERGIEBESPAARCOACH

HOE BEN JE ENERGIEBESPAARCOACH GEWORDEN?

'Ruim twintig jaar heb ik bij Nedcar gewerkt en was ik als vakbonds lid actief in de ondernemingsraad. Bij de zoveelste reorganisatie ben ik met een sociaal plan vertrokken. Daarna volgden andere banen zoals in de gemeentelijke schuldhulpverlening hier in Kerkrade. Toen ik vorige zomer een advertentie zag van de WoonWijzerWinkel Limburg waarin energiebespaarcoaches werden gevraagd, hoefde ik niet lang na te denken. Ik wil heel graag iets betekenen voor de medemens. Het leek me heel belangrijk burgers rond het sociaal minimum te adviseren over hoe ze hun energierekening omlaag kunnen krijgen. Met ruim honderd energiecoaches gingen we na een tweedaagse training aan de slag.

WAT HOUDT HET WERK IN?

Mensen met een laag inkomen, bijvoorbeeld bijstand of AOW, krijgen hier in Zuid-Limburg van de gemeente een tegoedbon van € 250 voor energiebesparende maatregelen. Ze mogen ook een energiebespaarcoach langs laten komen voor advies.

Samen met de bewoner neem ik de jaarrekening door en inspecteer ik het huis van zolder tot kelder. We kijken naar simpele maatregelen zoals radiatorfolie, mogelijke ledverlichting, ventilatoren voor de verwarming. Dat kan al gauw een besparing van 10 tot 15 procent op de energierekening opleveren. Met gedragsverandering zoals minder lang douchen en de verwarming lager zetten, kun je ook flink besparen. We analyseren ook de buitenkant van de woning voor mogelijke isolatiemaatregelen en wijzen op subsidies voor verduurzaming. In een gratis vervolgspraak helpen we met het installeren of aanbrengen van kleine bespaarmaatregelen. Het gaat erom dat onze hulp laagdrempelig is en niet afschrikt. Bij mensen die niet direct reageren, doen we ook aanbelaacties. Deze hulp wordt erg gewaardeerd.

WAT TREF JE AAN BIJ MENSEN THUIS?

De kunst is vertrouwen te winnen. Je komt immers achter de voordeur bij mensen die vaak de eindjes nauwelijks aan elkaar kunnen knopen. Mensen die de slechtst geïsoleerde woningen hebben en de hoofdprijs voor gas en

licht betalen. Er is veel ellende; bij sommigen gaat meer dan een derde van de uitkering op aan energiekosten. Ik ben er trots op dat ik mensen mag helpen die vaak ten einde raad zijn - elke besparing is meegenomen. Het is schrijnend maar de keuze is vaak: koken of stoken.

WELKE BIJDRAGE KUN JE LEVEREN MET DIT WERK?

Als energiebespaarcoaches leveren we een nuttige bijdrage, vind ik. We proberen mensen echt te helpen de energierekening omlaag te krijgen. En ze ervan bewust te maken dat ze zuiniger kunnen omgaan met energie. Dat je zelf ook iets moet doen aan klimaatopwarming. Als we met z'n allen onze ecologische voetafdruk kunnen verkleinen, laten we een leefbaarder wereld achter voor kinderen en kleinkinderen.'

KLIMAATJARGON

WAT IS KLIMAATVERANDERING?

Foto: Quarrie Photography

De uitstoot van broeikasgassen, zoals CO₂ en methaan, zorgt ervoor dat de gemiddelde temperatuur op aarde stijgt en ons klimaat verandert. Deze uitstoot wordt voor een groot deel veroorzaakt door het gebruik van fossiele brandstoffen, zoals kolen, olie en gas. Zolang we broeikasgassen blijven uitstoten, wordt klimaatverandering verder aangejaagd. Het effect is dat ons klimaat in ongekend hoog tempo verandert: de gemiddelde temperatuur stijgt en weerpatronen veranderen. Daardoor worden sommige gebieden veel droger, andere gebieden krijgen met veel meer neerslag te maken en in sommige gebieden wordt het onleefbaar heet.

Dat alles heeft ook effect op de natuur en biodiversiteit, de mogelijkheden voor landbouw, de toegang tot schoon zoetwater en de plekken waar gewoond en gewerkt kan worden.

WAT IS DE CIRCULAIRE ECONOMIE?

Nederland werkt toe naar een circulaire economie. Dat is een economie waarin producten en grondstoffen steeds opnieuw worden gebruikt en afval daarmee effectief niet meer bestaat. Producten die kapot gaan, worden waar mogelijk gerepareerd en als dat echt niet meer kan, worden er nieuwe producten van gemaakt.

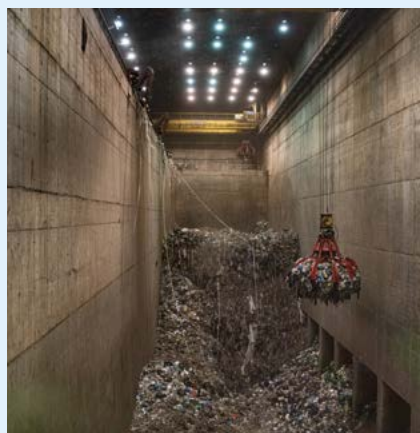

Foto: Simon Tramonte

Dit vraagt ook om een andere inrichting van onze economie en industrie: zo zal hergebruik worden gestimuleerd boven het gebruik van nieuwe, ruwe grondstoffen. Ook wordt al bij het ontwerp rekening gehouden met hergebruik en bijvoorbeeld opties voor demontage. En producten worden intensiever gebruikt, o.a. door een verschuiving van bezit naar gebruik (denk aan deelauto's).

WAT IS JUST TRANSITION?

Letterlijk vertaald: een rechtvaardige transitie. Voor vakbonden wereldwijd is dit hét sleutelbegrip om werknemersbelangen mee te laten wegen in klimaatbeleid. In een notendop gaat het erom dat we de omslag maken naar een duurzame economie met oog voor en zeggenschap door werknemers.

Het begrip 'just transition' is uitgebreid uitgewerkt in internationale richtlijnen: de ILO Guidelines on Just Transition. In de internationale afspraken in het Klimaatakkoord van Parijs hebben landen ook toegezegd om 'just transition' mee te nemen in de klimaatplannen.

Foto: Climate Visuals

WAT IS HET VERSCHIL TUSSEN JUST TRANSITION EN KLIMAAT-RECHTVAARDIGHEID?

Klimaatrechtvaardigheid is een breder begrip dan 'just transition.' 'Just transition' gaat echt om het effect van de transitie op werknemers, en de manieren om hun belangen daarin goed mee te laten wegen en hun stem daarin mee te nemen. Klimaatrechtvaardigheid gaat over de bredere rechtvaardigheid van de transitie, dus ook over de impact op kwetsbare groepen als mensen met lage inkomens, vrouwen, jongeren, inheemse bevolkingsgroepen en landen in het mondiale zuiden. Klimaatrechtvaardig klimaatbeleid voorkomt dat de klappen van klimaatbeleid én klimaatverandering juist daar landen.

WAT IS BELEID EIGENLIJK?

Beleid is vaak een wat vaag begrip dat voor van alles en niks kan worden gebruikt. In deze klimaatvisie bedoelen wij met 'beleid' de optelsom van wetten, regels, afspraken, subsidies, boetes en andere manieren om bepaalde doelen te halen. Beleid kan worden gemaakt door de politiek, maar ook een bedrijf kan eigen beleid voeren.

Foto: Wikimedia / Husky

WAT IS HET KOOLSTOFBUDGET?

Broeikasgassen blijven, nadat ze zijn uitgestoten, nog lange tijd effect hebben in de atmosfeer en zo het broeikas-effect versterken. Het effect van broeikasgassen 'stapelt' dus. Dat betekent dat er nog maar een heel beperkte hoeveelheid CO₂ is die we nog mogen uitstoten om de opwarming van de aarde voldoende te beperken. Want we moeten ook rekening houden met de

Foto: Climate Visuals / Andreas Hablich

broeikasgassen die eerder al zijn uitgestoten. Die hoeveelheid wordt het nog beschikbare 'koolstofbudget' of 'CO₂-budget' genoemd. Dat is een wereldwijde optelsom, maar kun je ook terugrekenen naar landen. Uit onderzoek blijkt dat Nederland zo rap door haar koolstofbudget heengaat, dat we eigenlijk uiterlijk in 2037 al volledig uitstootvrij zouden moeten zijn.

EN STIKSTOF DAN?

Er is sinds een aantal jaar ook veel discussie over stikstof. Af en toe wordt dat ook gekoppeld aan de klimaatproblematiek, maar stikstof is geen broeikasgas en heeft daarom ook geen direct effect op klimaatverandering. Wel is het zo dat veel maatregelen die de stikstofuitstoot omlaag brengen, vaak ook de uitstoot van broeikasgassen verlagen.

Zo zorgt minder verkeer voor minder CO₂-uitstoot (een broeikasgas) én voor minder stikstofoxide (stikstof) en verlaagt het verkleinen van de vee-stapel de uitstoot van ammoniak (stikstof) én van methaan (een broeikasgas). Maar maatregelen gericht op het verlagen van de stikstofuitstoot zijn vooral bedoeld voor het beschermen van de natuur en biodiversiteit.

Foto: Wikimedia / Ieneach fan 'e Esk

INTERNATIONAAL VAKBONDSWERK DOOR FNV MONDIAAL

FNV Mondiaal is de organisatie voor internationale solidariteit en ondersteuning, gelieerd aan de FNV. Zij doen ook veel werk op het gebied van 'just transition,' onder andere met vakbonden

Foto: FNV Mondiaal

in Colombia en Nigeria Zo zorgen ze voor ondersteuning van projecten die sociale zekerheid en training bieden aan werkers die hun baan dreigen te verliezen, en organiseren ze kennisuitwisseling tussen landen.

Meer informatie over de projecten van FNV Mondiaal is te vinden op [FNVmondiaal.nl](https://www.fnvmondiaal.nl).

FNV.NL